

Göteborgs
Stad

Grundskoleförvaltningens riktlinje för tillgängliga lärmiljöer

- med särskilt fokus på elever med
neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Reglerande styrande dokument

Policy
► Riktlinje
Regel
Anvisning
Rutin
Instruktion

Göteborgs Stads styrsystem

Utgångspunkterna för styrningen av Göteborgs Stad är lagar och författningar, den politiska viljan och stadens invånare, brukare och kunder. För att förverkliga utgångspunkterna behövs förutsättningar av olika slag. Stadens politiker har möjlighet att genom styrande dokument beskriva hur de vill realisera den politiska viljan. Inom Göteborgs Stad gäller de styrande dokument som antas av kommunfullmäktige och kommunstyrelsen. Därutöver fastställer nämnder och bolagsstyrelser egna styrande dokument för sin egen verksamhet. Kommunfullmäktiges budget är det övergripande och överordnade styrande dokumentet för Göteborgs Stads nämnder och bolagsstyrelser.

Om Göteborgs Stads styrande dokument

Göteborgs Stads styrande dokument är våra förutsättningar för att vi ska göra rätt saker på rätt sätt. De anger vad nämnder/styrelser och förvaltningar/bolag ska göra, vem som ska göra det och hur det ska göras. Styrande dokument är samlingsbegreppet för dessa dokument.

Stadens grundläggande principer såsom demokratisk grundsyn, principer om mänskliga rättigheter och icke-diskriminering omsätts i praktisk verksamhet genom att de integreras i stadens ordinarie beslutsprocesser. Beredning av och beslut om styrande dokument har en stor betydelse för förverkligandet av dessa principer i stadens verksamheter.

De styrande dokumenten ska göra det tydligt både för organisationen och för invånare, brukare, kunder, leverantörer, samarbetspartners och andra intressenter vad som förväntas av förvaltningar och bolag. De styrande dokumenten ligger till grund för att utkräva ansvar när vi inte arbetar i enlighet med vad som är beslutat.

Styrande dokument			
Kommunala föreskrifter		Planerande och reglerande styrande dokument	
Normgivning mot enskild	Riktade styrande dokument	Planerande styrande dokument	Reglerande styrande dokument

Dokumentnamn: Grundskoleförvaltningens riktlinje för tillgängliga lärmiljöer

Beslutad av: Grundskolenämnden	Gäller för: Grundskoleförvaltningen	Diarienummer: N609-3734/21	Datum och paragraf för beslutet: [Text]
Dokumentsort: Riktlinje	Giltighetstid: Tillsvidare	Senast reviderad: [Datum]	Dokumentansvarig: [Funktion]

Bilagor:

NPF-anpassa lärmiljö och undervisning - om diagnos och neuropsykiatrisk funktionsnedsättning i grundskolan

Innehåll

Inledning	4
Syftet med denna riktlinje	4
Vem omfattas av riktlinjen	4
Uppföljning	4
Definition av förekommande begrepp	4
Bakgrund	5
Styrande dokument	6
Stödjande dokument	7
Om tillgängliga lärmiljöer	9
Skolans kompensatoriska uppdrag	9
Skolverket om tillgängliga lärmiljöer	10
Specialpedagogiska skolmyndigheten om tillgängliga lärmiljöer	11
Elevhälsans roll i arbetet med tillgängliga lärmiljöer	13
Förutsättningar för tillgänglig lärmiljö och undervisning	14
Sammanfattning av nuläge	17
Slutsats	20
Strategier	21
Referenser	25
Bilaga	27

Inledning

Syftet med denna riktlinje

Riktlinjens syfte är att tydliggöra hur grundskoleförvaltningens skolor säkrar kompetens, arbetssätt och utformning för att möta alla elever utifrån deras olika förutsättningar och behov. I detta ingår elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF).

Vem omfattas av riktlinjen

Denna riktlinje gäller till vidare för de tre nivåerna nämnd, förvaltning och samtliga skol- och verksamhetsformer (grundskola, grundsärskola, förskoleklass och fritidshem) inom grundskoleförvaltningen i Göteborgs Stad. Målgruppen är anställda inom alla skol- och verksamhetsformer.

Uppföljning

Denna riktlinje följs upp inom ramen för huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Revidering av riktlinjen genomförs vid behov.

Definition av förekommande begrepp

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) – NPF är ett samlingsbegrepp för flera olika tillstånd eller diagnoser. Vad som ingår i NPF-begreppet förändras över tid. ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) och AST (autismspektrumtillstånd) är de vanligaste neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna. Andra relaterade tillstånd är Tourettes syndrom, språkstörning och tvångssyndrom (OCD). Det gemensamma är att man har svårigheter inom områdena kognition, perception, exekutiva funktioner och motorik.¹

Diagnos – En diagnos bygger på information från och om patienten, som tolkas av en läkare eller annan vårdgivare. Man identifierar symtom som är likartade och konstaterar om en person har en sjukdom, ett syndrom eller funktionsnedsättning. Diagnoser kan ge oss som arbetar i skolan mer kunskap om barnets styrkor och bristande förmågor däremot är en diagnos inte ett krav för att en elev ska få stöd i skolan.

Funktionsvariation - Begreppet funktionsvariation innebär att alla människor har en egen uppsättning förmågor, oförmågor, styrkor och svagheter. Funktionsvariationer är avvikelser från normen gällande fysisk, psykisk eller intellektuell funktion. Ibland innebär funktionsvariationer också funktionsnedsättning, men inte alltid.

¹ Specialpedagogiska skolmyndigheten

Funktionsnedsättning – innebär att en person har nedsatt förmåga att fungera fysiskt, psykiskt eller intellektuellt. En funktionsnedsättning kan vara medfödd eller uppkomma efter tex en sjukdom eller en olycka. Den kan vara tillfällig eller vara hela livet.²

Funktionshinder – är den begränsning av den begränsning som funktionsnedsättningen innebär i relation till den omgivande miljön. Alla personer med funktionsnedsättning är därmed inte alltid funktionshindrade i alla sammanhang.

Tillgänglig utbildning – Handlar om att alla elever skall ges tillgång till och möjlighet att ta del av lärande och gemenskap i hela lärmiljön.³

Tillgänglig lärmiljö – Beskriver hur väl en organisation, verksamhet, lokal eller plats fungerar för barn och elever oavsett funktionsförmåga. Tillgänglighet är de förutsättningar som krävs för att alla barn och elever ska kunna vara delaktiga i en inkluderande skolverksamhet. Att utveckla en verksamhets tillgänglighet innebär att anpassa den pedagogiska, den fysiska och den sociala miljön i relation till barns och elevers lärande.⁴

Tillgänglig undervisning – När undervisning organiseras och planeras utifrån elevers olika förutsättningar och behov blir undervisningen tillgänglig för alla elever. När arbetssätt och verktyg anpassas efter elevernas olika förutsättningar får de större möjlighet att följa med i undervisningen. Detta arbetssätt förutsätter en förståelse för elevers olika behov.⁵

Bakgrund

Grundskolenämnden har den 17 november 2020 gett grundskoledirektören i uppdrag att:

1. Skyndsamt ta fram en plan för att säkerställa att alla skolor har kompetens, arbetssätt och utformning för att möta elever med NPF. Planen ska innehålla nulägesanalys, handlingsplan och kostnadsberäkningar.
2. I planen undersöka om en NPF-säkring av alla skolor kan vara ett sätt att säkerställa att skolor har rätt kompetens och utformning.
3. Redovisa planen till nämnden.
4. Erbjuda grundläggande kompetensutveckling inom NPF för skolpersonal.

Grundskoleförvaltningen har tillsatt en arbetsgrupp för framtagandet av denna riktlinje.

Till grund för riktlinjen ligger de nationella styrdokumentet för utbildning, Barnkonventionen, Göteborgs Stads budget och Göteborgs Stads styrdokument.

Riktlinjen tar avstamp i begreppet tillgänglig lärmiljö med fokus på pedagogiska, sociala och fysiska miljöer. Riktlinjen har ett särskilt fokus på att inkludera elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

² Vårdguiden 1177

³ Specialpedagogiska skolmyndigheten

⁴ Specialpedagogiska skolmyndigheten

⁵ Skolverket

Riktlinjen lyfter fram strategier och aktiviteter för utveckling och stöd gällande skolors kompetens, arbetssätt och utformning för ökad tillgänglighet samt förmåga att möta alla elever.

I samband med framtagande av denna riktlinje har grundskoleförvaltningen samarbetat med Center för skolutveckling som tagit fram ett kunskapsunderlag, *NPF-anpassa lärmiljö och undervisning - om diagnos och neuropsykiatrisk funktionsnedsättning i grundskolan*, vilket finns som bilaga till riktlinjen.

Göteborgs Stads grundskoleförvaltning har ambitionen att tillgängliggöra alla skolors lärmiljöer för att möta alla elevers förutsättningar och behov så att de kan utvecklas och lära så långt som möjligt. Grundskoleförvaltningens förstärkningsområden utgör grunden för utvecklingsarbetet:

- Ökad kvalitet i undervisningen för att öka barns och elevers lärande.
- Tydligare ansvar, styrning och ledning för att öka barn och elevers kunskapsresultat.
- Ökad likvärdighet mellan skolor för att alla barn och elever ska få tillgång till undervisning av hög kvalitet samt kompensera för deras olika förutsättningar.

Styrande dokument

Riktlinjen utgår från de statliga styrdokumenterna för förskoleklass, grundskola, grundsärskola och fritidshem.

- Skollag (2010:800)
- Skolförordningen (2011:185)
- Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11)
- Läroplan för grundsärskolan

Nedan följer en lista på andra styrdokument som har en koppling riktlinjen.

Styrande dokument	Koppling till denna riktlinje
Salamancadeklarationen	Unescos deklaration om principer, inriktning och praxis vid undervisning av elever med behov av särskilt stöd, antogs den 10 juni 1994 i Salamanca i Spanien.
FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	Sedan 2009 gäller FN:s funktionsrättskonvention i Sverige. Det innebär att Sverige åtagit sig att se till att barn med funktionsnedsättning fullt ut ska åtnjuta alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på lika villkor som andra barn. Funktionsrättskonventionen fungerar som ett komplement till barnkonventionen och förstärker rättigheterna för barn med funktionsnedsättningar.
FN:s konvention om barnets rättigheter	FN:s konvention om barnets rättigheter, ofta kallad Barnkonventionen, är sedan den 1 januari 2020 svensk lag. Det innebär att den ska tillämpas i alla åtgärder och beslut som rör barn inom alla statliga, regionala och kommunala verksamheter.

	Barnkonventionen innehåller fyra vägledande grundprinciper som ska genomsyra tolkningen av övriga artiklar i barnkonventionen och andra lagar och bestämmelser. Grundprinciperna ska således vara utgångspunkten i alla beslut och åtgärder som rör barn.
Agenda 2030	FN har antagit 17 globala utvecklingsmål, Agenda 2030, som syftar till att uppnå en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar värld till år 2030. Mål nummer 4 handlar om att säkerställa en inkluderande och jämlik utbildning av god kvalitet och att främja livslångt lärande för alla.
Diskrimineringslagen (2008:567)	Diskrimineringslagen har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.
Arbetsmiljölagen (1977:1160)	Arbetsmiljölagen ger de yttre ramarna för vad som gäller för miljön på arbetet. Syftet med lagen är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet och att skapa en god arbetsmiljö. Arbetsmiljölagen gäller för elever i förskoleklass, grundskola och grundsärskola.
Jämlik stad Göteborgs Stads plan för en jämlik stad 2019–2022 Göteborgs Stads program för en jämlik stad 2018–2026	Göteborgs Stad har ett pågående arbete för en jämlik stad som utgår från två styrande dokument: ett program och en plan. Båda är beslutade i kommunfullmäktige och gäller för alla nämnder och styrelser i Göteborgs Stad. Syftet är att bidra till att minska skillnaderna i livsvillkor i staden, vilket också stämmer väl med Göteborgs Grundskoleförvaltnings fokusområde om ökad likvärdighet.
Göteborgs Stads program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2021–2026	Syftet med Göteborgs Stads program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning är att, utifrån de mänskliga rättigheterna och det nationella funktionshinderspolitiska målet, förtydliga vad som förväntas av stadens nämnder och styrelser för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara fullt delaktiga utan diskriminering, på lika villkor som andra.
Grundskoleförvaltningens riktlinje för delaktighet och inflytande för elever och vårdnadshavare. 2020	Elevers och vårdnadshavares delaktighet är en framgångsfaktor i arbetet med att tillgängliggöra undervisningen för alla elever.

Stödande dokument

- Grundskoleförvaltningens stödmaterial för arbetet med närvaro och frånvaro.
- Förvaltningsgemensam plan för övergång och samverkan mellan förskola/pedagogisk omsorg och förskoleklass och fritidshem

- Sammanfattning av arbete för en ökad skolnärvaro i Göteborgs Stad - En studie i identifierade framgångsfaktorer
- Handlingsplan för digitalisering, Grundskoleförvaltningen Göteborgs Stad
- Skolverkets allmänna råd - Extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram⁶
- Vägledning för elevhälsan⁷

⁶ Skolverket. (2014), *Allmänna råd – arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*

⁷ Skolverket och Socialstyrelsen (2016), *Vägledning för elevhälsan*

Om tillgängliga lärmiljöer

Skolans kompensatoriska uppdrag

I skollagen⁸ står att utbildningen ska ta hänsyn till elevers olika behov och att eleverna ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Vidare ska en strävan vara att uppväga skillnader i elevernas olika förutsättningar, till exempel socioekonomisk bakgrund och eventuell funktionsnedsättning, samt att i samverkan med hemmen främja elevernas allsidiga utveckling. Skolförordningen⁹ tydliggör detta genom att beskriva att eleverna genom en strukturerad undervisning ska ges kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att de ska nå de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen. Grundskolans läroplan¹⁰ förtydligar att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov samt främja kunskapsutveckling och fortsatt lärande. Därmed kan inte undervisningen utformas lika för alla elever.

Elevhälsan på en skola ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande och genom det stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål.¹¹ Det innebär att elevhälsan ska bidra till att skapa miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa och i samarbete med skolans pedagogiska personal skapa en så positiv lärandesituation som möjligt för eleverna. På individnivå har elevhälsan ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling.¹²

I diskrimineringslagen¹³ står att den som bedriver utbildningsverksamhet inte får diskriminera någon elev. Direkt diskriminering¹⁴ innebär att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan skulle ha behandlats i en jämförbar situation, till exempel i samband med funktionsnedsättning. Indirekt diskriminering innebär att ett beslut eller arbetssätt som kan verka neutrala missgynnar till exempel en person med funktionsnedsättning. Diskrimineringslagen tydliggör även bristande tillgänglighet vilket till exempel kan innebära att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning. Vidare står i diskrimineringslagen om utbildningsanordnares skyldighet att fortlöpande arbeta med aktiva åtgärder¹⁵ för förebyggande och främjande arbete för att motverka diskriminering samt verka för lika rättigheter och möjligheter inom verksamheten.

⁸ Skollagen (2010:800) 1 kap. 4 §

⁹ Skolförordningen (2011:185) 5 kap. 2§

¹⁰ Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet 2011

¹¹ Skollagen (2010:800) 2 kap. 25§

¹² Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet

¹³ Diskrimineringslagen (2008:567) 2 kap. 5§

¹⁴ Diskrimineringslagen (2008:567) 1 kap. 4§

¹⁵ Diskrimineringslagen (2008:567) 3 kap. 1§

I skollagen¹⁶ tydliggörs även att det för utbildningen ska finnas de lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas.

Arbetsmiljölagens¹⁷ ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö. Arbetsmiljölagen gäller för alla elever i förskoleklass, grundskola och grundsärskola. Arbetsmiljöverket, som är tillsynsmyndighet gällande arbetsmiljön, beskriver i sin skrift *Tillgänglig arbetsmiljö*¹⁸ begreppet tillgänglighet som att information, produkter och allt annat som möjliggör delaktighet och jämlikhet ska vara tillgängligt och användbart även för personer med funktionsnedsättning. I tillgänglig arbetsmiljö ingår fysiska, psykiska och sociala aspekter och dessa behöver samspela för minska hinder i arbetsmiljön så att alla kan arbeta på bästa sätt. Ju bättre arbetsmiljön fungerar för alla desto bättre fungerar den också för de som har någon form av funktionsnedsättning. Dessutom minskar behovet av individuella anpassningar, det som är nödvändigt för vissa är oftast bra för alla.

Sammanfattningsvis har all verksamhet i förskoleklass, grundskola, grundsärskola och fritidshem skyldighet att arbeta inkluderande och så långt det är möjligt kompensera för de skillnader som finns till exempel utifrån elevernas socioekonomiska bakgrund och eventuell funktionsnedsättning, det är inget vi kan välja att göra eller inte göra.

Skolverket om tillgängliga lärmiljöer

Elever med funktionsnedsättning som behöver stöd i grundskolan ska få det. Stödet ska så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Inom ramen för regeringens funktionshinderpolitiska strategi har Skolverket genomfört en studie som baseras på en enkät riktad till skolhuvudmän, rektorer, specialpedagoger och speciallärare. Skolverket sammanfattar i rapporten *Tillgängliga lärmiljöer - En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning*¹⁹ en övergripande slutsats att många skolhuvudmän och skolor strävar efter att erbjuda en inkluderande lärmiljö för att stödja elever. Studien visar samtidigt att ”alltför många huvudmän och skolor i realiteten inte ger tillräckliga förutsättningar för att lärmiljön ska vara pedagogiskt, socialt och fysiskt tillgänglig för elever med funktionsnedsättning”.

Skolverkets bedömning är att huvudmännen i högre grad behöver styra och följa upp hur skolsituationen fungerar för elever med funktionsnedsättning. Huvudmännen behöver se till att alla skolor erbjuder en tillgänglig lärmiljö samt kontinuerligt efterfråga information från skolorna om skolsituationen för elever med funktionsnedsättning. Skolverket menar att funktionshinderperspektivet är i alltför liten utsträckning en del av det systematiska kvalitetsarbetet.

Sammanfattande slutsatser av denna studie var i korthet:

- Att det i många skolor finns för få specialpedagoger och speciallärare som arbetar direkt mot eleverna.

¹⁶ Skollagen (2010:800) 2 kap. 35§

¹⁷ Arbetsmiljölagen (1977:1160)

¹⁸ Arbetsmiljöverket, Tillgänglig arbetsmiljö (ADI 691)

¹⁹ Skolverket (2016) Tillgängliga lärmiljöer - En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning

- Att det finns brister i lärarnas kompetens om pedagogiska konsekvenser av funktionsnedsättningar.
- Att många huvudmän inte erbjuder det stöd som krävs för att lärmiljön ska anpassas för elever med funktionsnedsättning.
- Att diagnos fortfarande i praktiken får betydelse för om elever får extra anpassningar och särskilt stöd.
- Att det finns risk att man förknippar en diagnos med en viss typ av anpassning.
- Att gruppen elever med funktionsnedsättning allt för sällan är en synlig del av huvudmannens eget styr- och uppföljningssystem.

Utifrån den här studien konstateras att det kvarstår arbete innan alla huvudmän och skolor har undanröjt hinder så att elever med funktionsnedsättning kan få en utbildning på samma villkor som andra elever.

Tillgängliga lärmiljöer handlar om att organisera för möjlighet till flexibla lösningar. Att utveckla en verksamhets tillgänglighet innebär att anpassa den pedagogiska, den fysiska och den sociala miljön i relation till barns och elevers lärande och därmed är det även en resursfråga. För vissa elever fungerar det bra med stödinsatser i ordinarie undervisning medan andra behöver flexibla lösningar för att få en lärmiljö där de kan använda sina kognitiva förmågor i sitt lärande. En anpassad lärmiljö och undervisning är avgörande för en inkluderande skola.

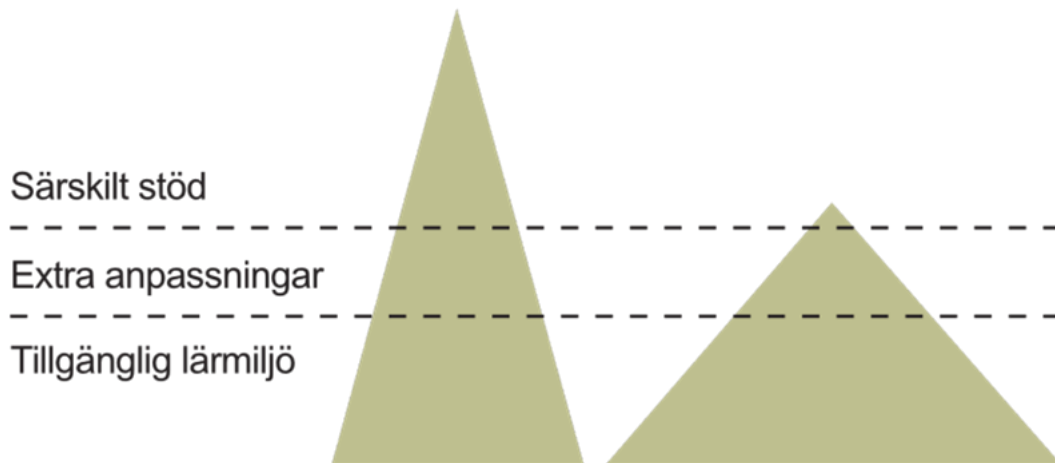
Skolverket menar att huvudmannens arbete för en inkluderande skola måste handla mer om att identifiera och undanröja hinder för elever med funktionsnedsättning i den ordinarie lärmiljön och undervisningen och mindre om det skall finnas särskilda undervisningsgrupper eller inte.

Specialpedagogiska skolmyndigheten om tillgängliga lärmiljöer²⁰

Enligt Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) är tillgänglighet ett begrepp som beskriver hur väl en organisation, verksamhet, lokal eller plats fungerar för barn och elever oavsett funktionsförmåga. Tillgänglig utbildning, när det gäller skolverksamhet, handlar om att alla elever ges tillgång till och har möjlighet att ta del av gemenskap och lärande i alla sammanhang och under hela dagen. Att aktivt arbeta med att tillgängliggöra lärmiljön ger verksamheten förutsättningar för att öka måluppfyllelsen och skapa en likvärdig utbildning. Tid är en viktig faktor i sammanhanget för att ge varje elev bästa förutsättningar att nå så långt som möjligt i sitt lärande. En likvärdig utbildning är en demokratisk rättighet för alla elever men ett flertal rapporter visar att skolan inte är fullt tillgänglig. Elever med funktionsnedsättning har lägre måluppfyllelse, upplever sig mer exkluderade än sina kamrater och har sämre förutsättningar för att få ett arbete.

SPSM uttrycker att lärmiljön behöver ses i sin helhet och alla faktorer som påverkar elevers möjligheter till lärande och kunskapsutveckling behöver vägas in. De menar att bra generella lösningar tillsammans med ökad kunskap om förutsättningar för lärande, kan göra att verksamhetens behov av särskilt stöd minskar.

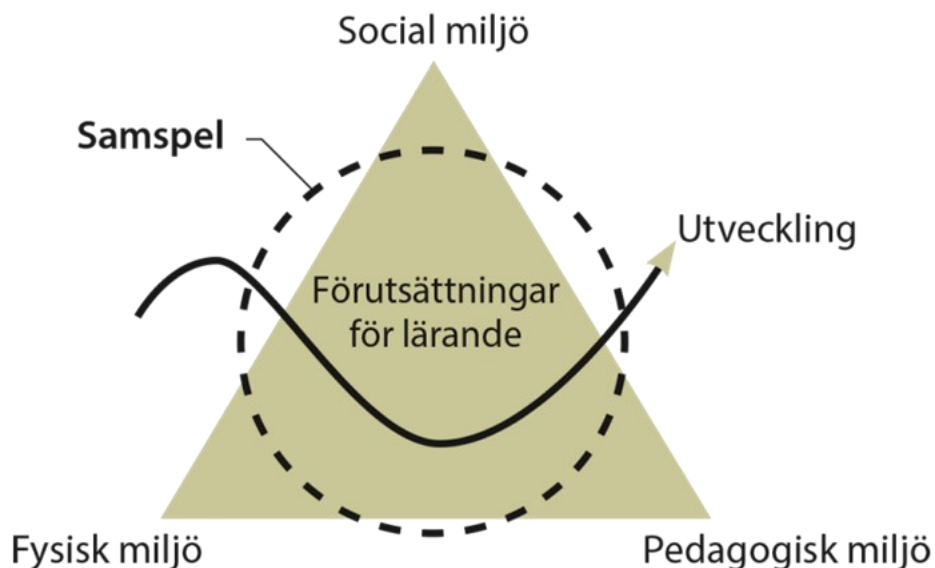
²⁰ Specialpedagogiska skolmyndigheten, Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning

SPSM:s illustration synliggör vinsten med att arbeta för en tillgänglig lärmiljö samt relationen till extra anpassningar och särskilt stöd.

Arbetet med tillgänglighet är en ständigt pågående process mot en likvärdig utbildning som tar hänsyn till elevers behov och förutsättningar och till deras lika värde.

Den pedagogiska, fysiska och sociala miljön samspelar och påverkar hur långt individen kan nå i sin utveckling och sitt lärande. Att utveckla sin verksamhets tillgänglighet innebär att anpassa den pedagogiska, den fysiska och den sociala miljön i relation till elevers lärande.

Modell som illustrerar förutsättningar för lärande (SPSM)

Varje område i tillgänglighetmodellen innehåller ett antal indikatorer. Indikatorerna förtydligar viktiga områden i lärmiljön som är av betydelse för att skapa en tillgänglig lärmiljö och som möjliggör lärande:

- **Social miljö** – indikatorer på fungerande social samvaro i lärmiljön handlar om vilka strategier som finns och vilket stöd som ges för att möjliggöra delaktighet och gemenskap mellan elever och vuxna utifrån allas lika värde.
- **Pedagogisk miljö** – indikatorer som behövs i olika former för lärandet handlar om hur undervisningen utformas så att alla barn och elever kan tillgodogöra sig den.
- **Fysisk miljö** – indikatorer för att skapa rum för lärandet handlar om hur skolans fysiska miljö kan utformas och användas för att ge det stöd som alla barn och elever behöver.

Ju bättre kunskap verksamheten har kring samspelet av delarna i SPSM:s tillgänglighetsmodell, desto högre grad av tillgänglig lärmiljö. En tillgänglig utbildning, som den beskrivs genom tillgänglighetsmodellen, ger bättre förutsättningar för alla elever att lyckas i sitt lärande och för ökad delaktighet. Ett helhetsperspektiv på barns och elevers utveckling och lärande måste kopplas till hela lärmiljön.

Elevhälsans roll i arbetet med tillgängliga lärmiljöer

Skollagen visar tydligt på sambandet mellan hälsa och lärande genom att den samlade elevhälsan knyts närmare skolans uppdrag. Elevhälsans mål är att skapa en så positiv lärandesituation som möjligt för alla elever genom att i första hand arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Att arbeta förebyggande och hälsofrämjande ger positiva effekter, dels för elevhälsans arbete, dels för hela verksamhetens arbetssätt och organisation.²¹

Professionernas olika kompetenser och perspektiv är grunden och styrkan i den samlade elevhälsan.

Den samlade elevhälsan behöver därför vara en integrerad del av skolans pedagogiska verksamhet. På så sätt kan elevhälsans arbete bidra till att utveckla miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa vilket i sin tur stödjer elevernas utveckling mot utbildningens mål. Det arbetet förutsätter en hög grad av samverkan inom elevhälsan men också mellan elevhälsan, lärare och övrig personal i skolan. Samverkan mellan olika professioner är nödvändig för att kunna förstå och stötta elever i det sammanhang eleverna befinner sig.²²

Forskning visar att elevhälsan är extra viktig i arbetet kring de elever som av olika skäl, har allra svårast att tillgodogöra sig undervisning. Där behöver samtliga kompetenser inom elevhälsan samarbeta.²³ För elever med funktionsnedsättning är det av särskilt stor betydelse att denna samverkan fungerar.²⁴

I det individuellt inriktade arbetet har elevhälsan ett särskilt ansvar. Genom att komma in tidigt i processen kan elevhälsan stödja lärare och övrig skolpersonal i arbetet med att

²¹ Skollagen (2010:800) 2 kap. 25§ och proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet sidorna 276, 278 och 656

²² Specialpedagogiska skolmyndigheten, www.spsm.se

²³ Skolverket och Socialstyrelsen (2016), *Vägledning för elevhälsan*

²⁴ Specialpedagogiska skolmyndigheten (2015), *Delaktighet – ett arbetssätt i skolan*.

anpassa och utveckla tillgängliga lärmiljöer. I det arbetet behöver också eleverna göras delaktiga.²⁵

Skolinspektionen belyser vikten av elevhälsans roll och arbetssätt gällande arbetet med att kartlägga och identifiera elever i behov av särskilt stöd.²⁶ De menar vidare att huvudmän och rektorer behöver bli bättre på att skapa förutsättningar för arbetet på skolorna. Skolor som klarar att ge eleverna det särskilda stöd de har rätt till tenderar också att ha ett väl utvecklat elevhälsoarbete.²⁷

Förutsättningar för tillgänglig lärmiljö och undervisning

En lyckad skolgång är en viktig skyddsfaktor för alla elever och för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är det extra viktigt. Skolan kan många gånger vara en utmanande miljö samtidigt som elever har skolplikt. Skolplikt innebär att denna grundläggande del av uppväxten inte får väljas bort. Det vilar därmed ett särskilt ansvar för den som anordnar utbildning och undervisning att anpassa lärmiljö och undervisning för att undanröja hinder.

Rapporten *NPF-anpassa lärmiljö och undervisning - om diagnos och neuropsykiatrisk funktionsnedsättning i grundskolan*²⁸ är en forskningssammanställning och ett kunskapsunderlag som tagits fram i samband med den här riktlinjen. I rapporten redogör och problematiseras begreppen diagnos och funktionsnedsättning, vad NPF-anpassning i skolan innebär samt implikationer för skolutveckling.

När utbildningssektorn riktar intresse mot neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, innebär det att särskilt fokusera de förutsättningarna för lärande som berör cirka 10 procent av eleverna.²⁹ I rapporten lyfter man fram att det finns stor generell skolförbättrande potential i att utveckla skolan efter de behov som elever med NPF har, då det som fungerar för elever med NPF inte sällan också är bra för alla elever. Men, det som är bra för alla elever räcker inte. Det behövs särskilt fokus på vad NPF betyder i ett skolsammanhang och på hur skolan ska lyckas bättre just med denna grupp av elever.

I rapporten *NPF-anpassa lärmiljö och undervisning - om diagnos och neuropsykiatrisk funktionsnedsättning i grundskolan* uttrycks att det finns nödvändig kunskap om NPF för att förstå vad funktionsnedsättningen betyder för eleven i ett skolsammanhang. Men, enbart kunskap utan förändringar av skolkultur och handling leder inte heller till en skolutveckling som långsiktigt och systematiskt gynnar elever. Och dessutom kan handlingar som inte bygger på kunskap vara kontraproduktiva. Det räcker inte med att byta synsätt och attityd till NPF.

²⁵ Skollagen (2010:800) 2 kap 25 § och proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet sidorna 276, 278 och 656

²⁶ Skolinspektionen. (2016). *Ökat fokus på skolor med större utmaningar. Skolinspektionens erfarenheter och resultat 2015*

²⁷ Skolinspektionen. (2016). *Tematisk analys över rätten till stöd - Erfarenheter efter regelbunden tillsyn och anmälningsärenden första halvåret 2016.*

²⁸ Center för skolutveckling. (2021). *NPF-anpassa lärmiljö och undervisning - om diagnos och neuropsykiatrisk funktionsnedsättning i grundskolan.*

²⁹ Gillberg C., Essence samlar diagnoserna till helhet, Läkartidningen. 2014,111:CU47

Rapporten betonar vidare organisationens infrastruktur och dess förbättringsprocesser som viktiga aspekter av skolförbättring och som NPF-anpassning behöver. När dessa förutsättningar särskilt inriktas mot att lyckas med alla elever kan man prata om organisationens inkluderingskapacitet³⁰. Rapporten framhåller också vikten av att NPF-anpassning behöver ske både på lärarnivå och systemnivå. Det som sker i undervisningen i klassrummet och i mötet mellan lärare och elev är en given utgångspunkt för NPF-anpassningar men det är skolan som organisation som i sitt systematiska kvalitets- och utvecklingsarbete behöver NPF-anpassa för att inkluderingen av elever med särskilda behov inte enbart ska stanna vid att vara enskilda lyckade exempel.

Utifrån rapporten *NPF-anpassa lärmiljö och undervisning - om diagnos och neuropsykiatrisk funktionsnedsättning i grundskolan* har flera faktorer identifierats för att främja anpassade lärmiljöer. I den här riktlinjen har vi valt att lyfta följande faktorer som viktiga för att skapa förutsättningar för anpassad lärmiljö och undervisning:

1. *Generell kunskap om tillgängliga lärmiljöer samt specifik kunskap om NPF i organisationens styr- och stödkedja*

Det betyder att:

- Det finns en väl fungerande utvecklingsorganisation och stödkedja som möjliggör handling på alla nivåer – både i styr- och stödkedjan.
- Det på systemnivå finns en utvecklad stödkedja för verksamheterna som bygger på vetenskaplig grund.
- Det finns en medveten strategi för kompetensutveckling om anpassade lärmiljöer och NPF.

2. *Organisation för systematik och hållbarhet i verksamheten*

Det betyder att:

- Det finns ett system för kunskapsinhämtande och kommunikation.
- Ledarskapet särskilt inriktas på att skapa förutsättningar för alla elevers utveckling och lärande samt organiserar för att tillgängliga kunskaper och kompetenser ska etableras i den pedagogiska verksamheten.
- Det finns en väl fungerande infrastruktur i verksamhetens organisation för de förbättringsprocesser som behövs vid NPF-anpassning.
- Det finns en organisation för reflektion, kollegialt lärande, skapande av beprövad erfarenhet och praktiktäna forskning.

3. *Utvecklat systematiskt kvalitetsarbete i organisationen*

Det betyder att:

- Huvudmannen har ett system för att följa upp kartläggningar, utredningar av elevers behov av särskilt stöd samt verksamhetens infrastruktur inom organisationens olika nivåer.
- Elever och deras vårdnadshavares erfarenheter av undervisning och lärmiljö följs upp inom det systematiska kvalitetsarbetet och definierar utvecklingsområden.

³⁰ Widigsson, M. (2017). *Ledarskap för inkludering – vad kännetecknar en verksamhet med hög inkluderingskapacitet?*

4. Flexibilitet i verksamheten

Det betyder att:

- Flexibilitet finns som ett ledord när det gäller anpassningar för elever med NPF.
- Verksamheten har förmåga att kombinera struktur och tydlighet med flexibilitet i lärmiljö och undervisning.
- Skolledningen skapar förutsättningar och frigör tid för lärare att anpassa undervisningen för elever med NPF.

5. Funktionell organisation vid övergångar och överlämningar

Det betyder att:

- Det finns en tydlig rutin och organisation vid överlämningar mellan alla skolformer, skol- och klassbyten och stadier.
- Pedagogisk kunskap kommuniceras inom organisationen. Detta är av särskild betydelse för elever med funktionsnedsättningar och för deras vårdnadshavare.

6. Utvecklad skolkultur och elevsyn med bemötande och förståelse för olikheter

Det betyder att:

- Det finns kunskap om att det kompensatoriska och inkluderande uppdraget har en skyddande effekt som ökar möjligheten för elever att nå utbildningens mål.
- Det finns en skolkultur och elevsyn som baseras på kunskap och förståelse om elevers olikheter.
- Det finns insikt om hur bemötande och förståelse för olikheter har betydelse, såväl för individen som för gruppen i den gemensamma lärmiljön.
- Det finns kunskap om hur bemötandet påverkar undervisningens och anpassningarnas resultat och hur ett gott bemötande främjar samarbete, delaktighet, inflytande och bygger tillit.

7. Väl utbyggd och likvärdig samlad elevhälsa med hög kompetens

Det betyder att:

- Elevhälsan organisatoriskt utgör frontlinjen i den stödkedja som behövs för NPF-anpassning på respektive skolenhet.
- Elevhälsan får förutsättningar för att fullgöra sitt uppdrag att främja, förebygga och stödja elevernas utveckling.
- Elevhälsan har kunskap för att tidigt upptäcka och överbrygga det medicinska och det pedagogiska perspektivet på NPF och tillsammans med lärare kan omvandla den kunskapen till anpassning av lärmiljö och undervisning.
- Ledarskap och organisation möjliggör för att specialpedagogers kunskap, inom det främjande, förebyggande och stödjande arbetet, ska ge avtryck i den pedagogiska verksamheten.
- Elever har god och likvärdig tillgång till elevhälsans hela kompetens på sitt eget språk.

8. Systematiskt arbete med att främja skolnärvaro och förebygga skolfrånvaro

Det betyder att:

- Varje skola har en kombination av främjande, förebyggande och åtgärdande arbetsinsatser när det gäller skolnärvaro.
- Varje skola har ett system för att identifiera risker för skolfrånvaro och samtidigt stärka skyddsfaktorer.

9. Samverkan

Det betyder att:

- Verksamheten ser elevers och vårdnadshavares delaktighet som en viktig resurs i arbetet.
- Det finns ett nära samarbete internt på skolan, i arbetslag, med skolledning samt med den samlade elevhälsan.
- Det finns ett externt samarbete mellan de olika instanser som finns kring eleven – exempelvis elevhälsa, Barn- och ungdomspsykiatri, habilitering, socialtjänst eller andra aktörer.

Sammanfattning av nuläge

Grundskoleförvaltningen har genomfört en utredning av skolenheternas organisering vilken är en fortsättning på den tidigare gjorda skolutredningen som ledde fram till att grundskoleförvaltningen bildades och framtagandet av de tre förstärkningsområdena. Skolenhetsutredningens utgångspunkt är det lokala och hur den enskilda skolan kan få bättre organisatoriska möjligheter att utveckla sin verksamhet.

Skolenhetsutredningens resultat ledde fram till att Grundskoleförvaltningen under 2021 har genomfört en omorganisation för att skapa större skolenheter. Syftet är att skapa en mer hållbar skolorganisation där rektor får större möjlighet att tidigt upptäcka elever i behov av särskilt stöd, samt att på ett flexibelt sätt fördela resurser och kompetens för att organisera undervisningen utifrån elevernas behov.

I den nya organisationen tydliggjordes den centrala elevhälsans uppdrag att säkerställa elevhälsans professionsutveckling, likvärdighet inom elevhälsan i Göteborgs Stad och utveckling av det systematiska kvalitetsarbetet. I den centrala elevhälsans uppdrag ingår att föreslå och på rektorers uppdrag initiera, samordna och anordna utbildningsinsatser, kollegialt lärande och kompetensutveckling i utbildningsområdet.

En flexibel och väl organiserad verksamhet är en förutsättning för att en skola ska få tid och möjlighet att implementera förändringsarbete i skolmiljön. I tidigare analyser framkommer att det främjande och det förebyggande arbetet i Göteborgs stads skolor behöver stärkas och att fokus behöver flyttas från elevens svårigheter till organisationens möjligheter. Det kollegiala lärandet lyfts fram som en nödvändighet för att utveckla undervisningen vilket kan utjämna skillnader och ge eleverna förutsättningarna att nå utbildningens mål.

Utformning och organisation

I Grundskoleförvaltningen ser man att det främjande och förebyggande arbetet behöver utvecklas. I nulägesanalysen framkommer att det delvis finns ett långsiktigt och systematiskt arbete för att skapa en kvalitativ skola för elever med funktionsnedsättningar. För att kunna genomföra en verksamhet som i större utsträckning möter alla elever efterfrågas från flera professioner mer tid, både vad gäller för- och efterarbete samt genomförande.

Vad gäller den fysiska lärmiljön finns en ambition att redan vid nybyggnation tänka in alternativa lärmiljöer för olika elevers behov och vidga frågor kring skolans lokaler så att de ges mer utrymme i skolans utvecklingsarbete. Lokaler som går att anpassa, fler grupprum samt möjligheter till intrycksreducering i bland annat matsalsmiljön är några faktorer som främjar möjligheten till flexibla lösningar.

Vad gäller samverkan mellan den pedagogiska personalen och elevhälsan så efterfrågas ett ökat stöd, från de olika kompetenserna i elevhälsan, i arbetet med att anpassa för elever med NPF och för att utveckla en god kvalitet i undervisningen för alla.

I nulägesanalysen framkom att det finns en uppdelning i den samlade elevhälsan i hur man såg på ansvarsfördelningen vad gäller anpassningar i elevernas lärmiljö.

Specialpedagoger blev i många fall ensamma bärare av det arbetet. Det efterfrågas också en tydligare styrning och arbetsledning.

I Grundskoleförvaltningen finns en förvaltningsgemensam plan för vissa övergångar, exempelvis förskola/pedagogisk omsorg och förskoleklass och fritidshem.

I nulägesanalysen framkom att det behövs rutiner på alla skolor kring hur man arbetar med övergångar mellan stadier och mellan skolenheter som tillvaratar den pedagogiska kunskapen om eleven inom organisationen.

Att främja trygghet och studiero är också ett område som behöver förstärkas.

Nulägesanalysen visar att det skiljer sig över Göteborgs stads skolor vad gäller arbetet med diskriminering och kränkande behandling. Några skolor har ett mer strukturerat förebyggande arbete medan andra har otydliga mål som är svåra att utvärdera. Ett annat område som behöver förstärkas är en medveten planering för att främja alla elevers delaktighet i frågor som berör dem för att öka meningsfullhet och motivation.

Professioner inom elevhälsan lyfter fram relationsbyggande, inkluderande arbetssätt och gemensamt förhållningssätt som betydelsebärande faktorer för att utveckla en skolkultur och elevsyn utifrån bemötande och förståelse för olikheter.

Kompetens

Nulägesanalysen visar på att det finns skolenheter med kompetens om tillgängliga lärmiljöer och arbetet med att möta elever utifrån deras olika behov, inklusive elever med diagnos inom NPF. Den visar också att kompetens om tillgängliga lärmiljöer och kunskap om NPF skiljer sig åt både mellan skolenheter och mellan utbildningsområden, det gäller både rektorer, elevhälsa och pedagogisk personal. Det framkom att det saknas generell och specifik kunskap om NPF i organisationens styr- och stödkedja. Generell kompetens om NPF samt kompetens om anpassad lärmiljö och undervisning behöver utvecklas på skolenheterna.

Det sker ett aktivt arbete på flera skolor och i frivilliga verksamheter med kompetensutveckling inom NPF och tillgängliga lärmiljöer där man bland annat använder intern och extern kompetens samt kollegialt lärande för att öka kompetensen. Kulturskolan, som är en frivillig verksamhet inom Grundskoleförvaltningen, är ett exempel på en verksamhet som arbetat med flera kompetenshöjande insatser till lärare och chefer.

Kvalitetsrapporten för läsåret 2019/2020 lyfter fram att det finns ett fortsatt behov av förebyggande arbete för att förhindra skolmisslyckanden kopplat till funktionsvariationer och att i det sammanhanget, i större utsträckning, synliggöra flickor med NPF.

En väl utbyggd samlad elevhälsa med hög kompetens är viktig för att rektor och den pedagogiska personalen ska kunna konsultera och få stöd att tolka och förstå konsekvenserna av NPF i skolmiljö och med det som grund göra de anpassningar som behövs. Professioner inom elevhälsan nämner att det är svårt att identifiera vilken kompetens som finns inom området NPF på skolenheterna. Generellt har man uppmärksammat att kompetensen kring både social och fysisk lärmiljö varierar stort och ses som bristfällig på några skolenheter. Det har även uppmärksamats att vissa skolenheter saknar lokalmässiga och materiella förutsättningar.

I kvalitetsrapporten för läsåret 2019/2020 framkommer behovet av att utveckla verksamheten för att möta alla elevers behov istället för att se eleven som ensam problembärare. I analys av nuläget syns ett behov av att utveckla skolkulturer där skolans arbete sker utifrån en gemensam värdegrund och elevsyn med fokus på samsyn och samarbete kring arbetssätt, strategier och organisation.

Arbetssätt

I Grundskoleförvaltningen arbetar man för att skapa likvärdighet mellan skolor för att alla elever ska få tillgång till undervisning av hög kvalitet samt att skolorna ska kompensera för elevernas olika förutsättningar. Skolenhetsutredningen lyfter fram vikten av att skapa förutsättningar för inkludering och delaktighet samt ser det kollegiala lärandet som en modell för att kunna utveckla undervisningen. I kvalitetsrapporten visar man på behovet av att utveckla stödjande lärmiljöer, ett aktivt likabehandlingsarbete, elevers delaktighet och inflytande samt samarbete mellan hem och skola, då dessa är bärande faktorer i en kvalitativ skola.

Elevhälsans olika professioner lyfter fram det relationella arbetssättet och lågaffektivt bemötande för att bland annat skapa trygghet och studiero. Generellt har man uppmärksammat att det finns en osäkerhet kring vilka arbetssätt som behöver utvecklas. Man menar att det finns utvecklingsområden vad gäller att organisera och anpassa undervisningen för att alla elever ska känna sig delaktiga. Man ser att det saknas kompetens att använda kompensatoriska verktyg och kunskap för att organisera en stimulerande utomhusmiljö med planering av rastaktiviteter där alla elever har möjlighet till en meningsfull rast.

Slutsats

En NPF-anpassad skola är den plats som alla elever har rätt till. En plats för lärande, tilltro till förmågor och för utveckling av kompetenser. Utifrån de tidigare nämnda framgångsfaktorerna för att skapa förutsättningar för anpassad lärmiljö och undervisning samt Grundskoleförvaltningens tre förstärkningsområden ser vi att det finns flera utvecklingsbehov.

Grundskoleförvaltningen behöver ta fram en strategi för kompetensutveckling om anpassade lärmiljöer och NPF. I detta ingår kompetens om det kompensatoriska och inkluderande uppdraget. Kompetensen om NPF inom elevhälsans olika professioner behöver fördjupas för att elevhälsan i större utsträckning ska kunna vara en aktiv del i utvecklingen av arbetet med tillgängliga lärmiljöer med särskilt fokus på elever med NPF. Förhoppningen är att en ökad organisatorisk kompetens leder till en förflyttning i synsätt och värdegrund *från* elevens svårigheter *till* organisationens möjligheter. Detta baserat på kunskap och förståelse om elevers olikheter och hur bemötandet påverkar undervisningens och anpassningarnas resultat. Kompetensutveckling kan leda till utvecklat arbetssätt och utvecklade lärmiljöer. Men förändring av arbetssätt nås inte genom en enstaka föreläsning, det är de gemensamma diskussionerna över tid som skapar gemensam förståelse och genom det förändring.

Grundskoleförvaltningen behöver skapa förutsättningar och tid för lärare att planera och anpassa undervisningen för elever med NPF. I detta ingår samarbete mellan elevhälsa och pedagogisk personal för att tillsammans omvandla kunskapen om NPF till anpassning av lärmiljö, undervisning och social miljö. Förhoppningen är att en tydligare organisation och utformning ökar verksamhetens förmåga att kombinera struktur och tydlighet med flexibilitet i lärmiljö och undervisning. Med en tydligare organisation skapas även tid och förutsättningar för elevhälsan att fullgöra sitt uppdrag att främja, förebygga och stödja elevernas utveckling.

Grundskoleförvaltningen behöver utveckla och stärka befintliga system och rutiner för samverkan både med elever och vårdnadshavare, internt inom grundskoleförvaltningen samt med externa aktörer. Till exempel saknas system för att följa upp elevers behov av särskilt stöd samt elevers och deras vårdnadshavares erfarenheter av undervisning och lärmiljö i verksamheternas systematiska kvalitetsarbete. Ett annat exempel är behovet av att utveckla rutin och organisation för överlämningar mellan alla skolformer, skol- och klassbyten samt stadieövergångar.

Sammanfattningsvis behöver strategierna i riktlinjen tydliggöra grundskoleförvaltningens alla verksamheters skyldighet att utveckla och tillgängliggöra lärmiljön så att alla elever ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. Detta med särskilt fokus på elever med svårigheter inom områdena kognition, perception, exekutiva funktioner och motorik. Dessa elever har behov av särskilt bra undervisning.

Strategier

Strategierna nedan är framarbetade utifrån underlaget i riktlinjen där forskning, erfarenheter och uppdrag vävs samman:

Upprätthålla grundläggande och fördjupad kompetens om neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och tillgängliga lärmiljöer.

All personal inom skolan har grundläggande kompetens om neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och tillgängliga lärmiljöer samt ökad medvetenhet om hur normer och genus påverkar. Elevhälsans professioner, skolledning, förstelärare och arbetslagsledare har fördjupad kompetens om neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och tillgängliga lärmiljöer. Kompetensutvecklingsinsatser sker kontinuerligt för att bibehålla en adekvat organisatorisk kompetens.

Effekt	<ul style="list-style-type: none">Alla grundskoleförvaltningens verksamheter har grundläggande kompetens om tillgängliga lärmiljöer, tillgänglig undervisning och NPF.Alla skolor har kompetens att arbeta kompensatoriskt och inkluderande.
Berör	Grundskoleförvaltningen Skolor
Ansvar	Elevhälsochef Samordnande utbildningschef elevhälsa.
Uppföljning	Följs upp årligen i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete genom delårsrapporter och kvalitetsrapport.

En utvecklad stödorganisation finns för verksamheternas arbete med tillgängliga lärmiljöer och tillgänglig undervisning som bygger på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Det finns en utvecklad organisation för reflektion, kollegialt lärande, skapande av beprövad erfarenhet och praktisk forskning på både skolområdes- och förvaltningsnivå.

Effekt	Det finns en fungerande infrastruktur i förvaltningens och skolornas organisation för de processer som behövs vid NPF-anpassning.
Berör	Grundskoleförvaltningen Skolor
Ansvar	Rektor Elevhälsochef
Uppföljning	Följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhets-, utbildningsområdes- och huvudmannanivå.

Det finns tid och förutsättningar för elevhälsan att fullgöra sitt uppdrag att främja, förebygga och stödja elevernas utveckling.

Alla skolor har en kombination av främjande, förebyggande och åtgärdande arbetsinsatser och bemanningen inom elevhälsan möter skolans lokala behov. Skolans inre organisation främjar elevhälsans förutsättningar att ge stöd till den pedagogiska verksamheten. Det finns ett system för kunskapsinhämtande och kommunikation.

Effekt	<ul style="list-style-type: none"> Alla skolors inre organisation ger förutsättningar att arbeta främjande och förebyggande. Specialpedagogers arbete ger avtryck i den pedagogiska verksamheten.
Berör	Grundskoleförvaltningen Skolor
Ansvar	Rektor Elevhälsochef Utbildningschef
Uppföljning	Följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhets-, utbildningsområdes- och huvudmannanivå.

Det finns förutsättningar för samverkan och erfarenhetsutbyte inom och mellan professioner samt med andra verksamheter.

Samarbete mellan elevhälsa och pedagogisk personal för att tillsammans omvandla kunskapen om NPF till anpassning av lärmiljö, undervisning och social miljö. Erfarenhetsutbyte kring tillgängliga lärmiljöer och NPF i grundskoleförvaltningens olika nätverk. Grundskoleförvaltningens verksamheter följer överenskommelsen mellan Västra Götalands kommuner och Västra Götalandsregionen om samverkan för barns och ungas hälsa.

Effekt	<ul style="list-style-type: none"> De olika professionerna omvandlar kunskap om NPF till anpassning av lärmiljö och undervisning. Det finns en regelbunden etablerad samverkan med externa verksamheter.
Berör	Grundskoleförvaltningen Skolor
Ansvar	Elevhälsochef Samordnande utbildningschef elevhälsa.
Uppföljning	Följs upp årligen i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete genom delårsrapporter och kvalitetsrapport.

Det finns förutsättningar för ökad delaktighet och inflytande för elever och vårdnadshavare.

Alla skolor främjar samverkan med vårdnadshavare i frågor som rör deras barn. Alla skolor följer upp elever och deras vårdnadshavares erfarenheter av undervisning och lärmiljö i verksamheternas systematiska kvalitetsarbete.

Effekt	Elev och vårdnadshavare känner sig delaktiga i processer som rör eleven.
Berör	Grundskoleförvaltningen Skolor
Ansvar	Rektor Pedagoger Elevhälsa
Uppföljning	Följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhets-, utbildningsområdes- och huvudmannanivå.

Det finns förutsättningar för tillgänglighet och anpassningar.

Ledarskapet inriktas särskilt på att skapa förutsättningar för alla elevers utveckling och lärande samt organiserar för att tillgängliga kunskaper och kompetenser ska etableras i den pedagogiska verksamheten. Detta sker genom att öka verksamhetens förmåga att kombinera struktur och tydlighet med flexibilitet i fysisk, pedagogisk och social lärmiljö samt undervisning.

Effekt	<ul style="list-style-type: none">• Arbetet med tillgänglig lärmiljö och tillgänglig undervisning är ett förhållningssätt i det dagliga arbetet.• Alla skolor har förutsättningar att anpassa den fysiska lärmiljön efter elevernas behov.
Berör	Grundskoleförvaltningen Skolor
Ansvar	Rektor
Uppföljning	Följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhets-, utbildningsområdes- och huvudmannanivå.

Det finns rutin och organisation för överlämningar mellan och inom stadier och skolenheter.

Grundskoleförvaltningens plan för övergångar, mellan och inom stadier och skolenheter, synliggör elever i behov av stöd samt tillvaratar den pedagogiska kunskapen om eleven inom organisationen. Alla skolområden har en egen rutin för överlämning där hänsyn tas till elever i behov av stöd.

Effekt	Alla övergångar främjar elevernas fortsatta utveckling och lärande.
Berör	Grundskoleförvaltningen Skolor
Ansvar	Grundskoleförvaltningen Rektor
Uppföljning	Följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhets-, utbildningsområdes- och huvudmannanivå.

Det systematiska kvalitetsarbetet följer regelbundet upp tillgänglig lärmiljö och tillgänglig undervisning på skolenhets-, utbildningsområdes- och förvaltningsnivå.

Det finns indikatorer som synliggör arbetet med tillgänglig lärmiljö och tillgänglig undervisning samt särskilt stöd. Skolornas arbete med tillgängliga lärmiljöer och tillgänglig undervisning ingår i de årliga kvalitetsdialogerna. Alla skolor kartlägger och följer upp risker för upplevd kränkande behandling och diskriminering av elever med funktionsnedsättning samt skriver fram åtgärder i sin plan mot diskriminering och kränkande behandling.

Effekt	<ul style="list-style-type: none"> Tillgängliga lärmiljöer och tillgänglig undervisning följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhets-, utbildningsområdes- och förvaltningsnivå. Upplevda kränkningar utifrån funktionsnedsättning förekommer i så låg utsträckning som möjligt.
Berör	Grundskoleförvaltningen Skolor
Ansvar	Grundskolenämnden Grundskoleförvaltningen Rektor
Uppföljning	Följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhets-, utbildningsområdes- och huvudmannanivå.

Inom varje utbildningsområde finns funktioner med specialpedagogisk kompetens och särskild kunskap om NPF i syfte att stärka skolornas utvecklingsarbete.

I varje utbildningsområde finns ett nära stöd av funktioner som har specialpedagogisk kompetens, med särskild kunskap inom NPF, för att främja kompetensutveckling och handledning på både professions-, skolenhets- och skolområdesnivå.

Effekt	Alla skolor kan anpassa och tillgängliggöra lärmiljö och undervisning efter elevernas behov.
Berör	Grundskolenämnden Grundskoleförvaltningen Skolor
Ansvar	Grundskoleförvaltningen Elevhälsochef
Uppföljning	Följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet på utbildningsområdes- och huvudmannanivå.

Referenser

- Arbetsmiljöverket, *Tillgänglig arbetsmiljö (ADI 691)* Hämtad augusti 2021 från: <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/broschyrer/tillganglig-arbetsmiljo-broschyr-adi691.pdf>
- Center för skolutveckling. (2021). *NPF-anpassa lärmiljö och undervisning - om diagnos och neuropsykiatrisk funktionsnedsättning i grundskolan*. Göteborg: Center för skolutveckling, Utbildningsförvaltningen, Göteborgs Stad
- Gillberg, C. (2014), Essence samlar diagnoserna till helhet, *Läkartidningen*. 2014,111:CU47
- Prop. 2009/10:165. *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*. Hämtad augusti 2021 från: <https://www.regeringen.se/49b729/contentassets/c507a849c3fa4173b7d03df20bad2b59/den-nya-skollagen---for-kunskap-valfrihet-och-trygghet-hela-dokumentet-prop.-20092010165>
- SFS (1977:1160), *Arbetsmiljölagen*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet ARM
- SFS (2008:567), *Diskrimineringslag*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet MRB
- SFS (2011:185), *Skolförordningen*, Stockholm: Utbildningsdepartementet
- SFS (2010:800), *Skollagen*, Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Skolinspektionen. (2016). *Tematisk analys över rätten till stöd - Erfarenheter efter regelbunden tillsyn och anmälningsärenden första halvåret 2016*. Hämtad från: <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/ovriga-publikationer/2016/tematisk-analys-stod-i-undervisning/tematisk-analys-stod.pdf>
- Skolinspektionen. (2016). *Ökat fokus på skolor med större utmaningar. Skolinspektionens erfarenheter och resultat 2015*. Hämtad från: <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/regeringsrapporter/arsrapport/arsrapport-2015/arsrapport-2015-skolinspektionen.pdf>
- Skolverket, www.skolverket.se
- Skolverket. (2014), *Allmänna råd – arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2018). *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>
- Skolverket (2016), *Tillgängliga lärmiljöer - En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket och Socialstyrelsen (2016), *Vägledning för elevhälsan*. Stockholm: Socialstyrelsen

Specialpedagogiska skolmyndigheten, www.spsm.se

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2015), *Delaktighet – ett arbetsätt i skolan*.
Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2021) *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning*. Hämtad augusti 2021 från:

<https://www.spsm.se/stod/tillganglighet/varderingsverktyget-som-stod/>

Vårdguiden 1177, www.1177.se. Hämtad augusti 2021 från: <https://www.1177.se/Vastra-Gotaland/barn--gravid/vard-och-stod-for-barn/funktionsnedsattning-hos-barn/samhallsstod-till-barn-med-funktionsnedsattning/>

Widigsson, M. (2017). *Ledarskap för inkludering – vad kännetecknar en verksamhet med hög inkluderingskapacitet?*. Göteborg: Center för skolutveckling, Utbildningsförvaltningen, Göteborgs Stad

Bilaga

Bilaga 1 - NPF-anpassa lärmiljö och undervisning - om diagnos och neuropsykiatrisk funktionsnedsättning i grundskolan